

Харківська обласна державна адміністрація
Департамент культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації
ОКЗ «Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди»
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди
Національної академії наук України
Харківський національний університет сільського
господарства імені П. Василенка
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ВЕРТОГРАДАР УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

*Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової конференції,
присвяченої всебічному осмисленню
постаті Г. С. Сковороди*

18 травня 2013 року

Сковородинівка — Харків
«Майдан»
2013

УДК
ББК
В

*Друкується за рішенням науково-методичної ради
Національного літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди,
протокол № 6 від 23 вересня 2013 року*

На обкладинці використано малюнок Г. Галкіна.

Вертоградар української духовності : Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої всебіч-
ному осмисленню постаті Г. С. Сковороди (ОКЗ «НЛММ
Г. С. Сковороди», 18 травня, 2013 року). — Харків : Майдан,
2013. — 170 с.

Збірник «Вертоградар української духовності», укладено на осно-
ві матеріалів, озвучених під час Всеукраїнської наукової конференції,
присвяченої всебічному осмисленню постаті Г. С. Сковороди, яка від-
булась 18 травня 2013 року.

У роботі конференції взяли участь представники понад двадця-
ти наукових інституцій із України й Росії, які спробували осмисли-
ти широке коло питань філософії, філології й краєзнавства, зокрема
шляхи популяризації спадщини Григорія Сковороди музейними за-
собами, питання гуманітаризації вищої освіти в Україні та синерге-
тики в освітньому процесі, можливість культурного діалогу епох на
основі творчості Григорія Сковороди.

вне звуковой реальности, внемusыкальных объектов окружающего мира.

Многие исследователи полагают также, что основным содержанием музыки являются эмоции. Музыкальное произведение не изображает нечто, а выражает внутренний мир человека. Именно посредством выражения эмоций музыка влияет на сознание, вызывая ответные чувства. Это же свойство музыки используется в процессе общения между людьми. Однако, существующие общекультурные стереотипы, предписывающие музыке эмоциональное содержание, не достаточны для осуществления полноценного общения. Эмоциональные ассоциации с тем или иным музыкальным произведением слишком отличаются у разных людей. Поэтому сложно говорить об однозначности содержания такого процесса общения.

Таким образом, мы можем сделать вывод о том, что музыка является одним из средств коммуникации, причём достаточно успешным. Во многом это обусловлено наличием слов. Но ответа на вопрос о том, каким образом происходит общение с помощью музыки, у науки на сегодняшний день нет. Данная область, на наш взгляд, является одним из наиболее перспективных направлений в исследовании коммуникации между людьми, поскольку роль музыки в социальной среде с каждым годом только возрастает.

Количева Т. В.

РОЗГЛЯД ВЧЕННЯ Г. СКОВОРОДИ ПРО САМОПІЗНАННЯ З ПОЗИЦІЙ ГЕШТАЛЬТ-ТЕОРІЇ

Як відомо, однією з центральних питань філософії Г. Сковороди є питання самопізнання. Мислитель стверджує, що будь-яке пізнання впливає з самопізнання, і будь-яке пізнання, яке намагається існувати без самопізнання, є несправжнім, ілюзорним. Він висловлює думку про те, що найважливішою в людині є її духовна складова: «Істинною людиною є серце в людині, а глибоке серце, одному лише Богові пізнаване, є ніщо інше, як необмежена безодня наших думок. Просто сказати: душа — це справжнє

ество, і суцтя справжність, і сама есенція... і зерно наше, і сила, в якій тільки є життя та існування наше» [2, 169]. Сковорода в описанні цієї духовної складової частково наслідує описання узагальненої Платонівської ідеї і одночасно додає в це описання індивідуалізм.

Самопізнання, за Г. Сковородою, є головною метою особистісного росту, і включає в себе участь двох натур мікрокосму: матеріальну і духовну природу людини. Отже, провідною ідеєю Г. Сковороди є орієнтація на неповторність в людському існуванні. У зв'язку з такими ідеями Г. Сковороди буде цікавим проаналізувати їх, виходячи з філософсько-психологічної теорії, яка чітко формулює, як саме людина може досягти унікального, неповторного існування у власному самопізнанні — це є гештальт-теорія — напрям, в якому стверджується, що сприйняття світу носить цілісний, структурований характер. Головними представниками цього напрямку можна вважати К. Левіна., Е. Маха, М. Вертгеймера, В. Келера, а головним класиком гештальт-теорії — німецького вченого Ф. Перлза. Ключовими поняттями в гештальт-теорії є: усвідомлення, індивід, межа контакту, під якою розуміється та межа, яку встановлює кожний індивід при взаємодії з оточуючим світом. Вважається, що у гармонійної особистості вона є рухливою, і передбачає як контакт з оточуючим середовищем, так і відхід від контакту. Гештальт-теорія спрямована на допомогу людині усвідомлювати, як відбувається її контакт з оточуючим світом, а також із собою. Цілісність особистості розуміється як баланс між автономністю та причетністю. Стосовно самопізнання в гештальт-теорії вважається, що феномен межі особистості є первинною її реальністю, яку, з одного боку, встановлює сама особистість, а з іншого — середовище, оточуючий світ [1, 9].

Подібні ідеї ми можемо бачити у творчості Г. Сковороди, в його висловлюванні про те, що джерелом всіх людських нещастя є «несродність» — невміння чи небажання свого власного унікального творчого пошуку узгодженості зі світом. Іншими словами, «сродність зі світом» є поняттям, яке за своїм змістом нагадує «межу контакту» в гештальт-теорії. Г. Сковорода стверджує, що «коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, то все світле, блаженне веселе» [2, 169]. А описаний стан досягається за рахунок самозаглиблення людини у потреби, бажання, життєві орієнтири. У свою чергу, гештальт-теорія уточнює, як саме

можна досягти такого самозаглиблення. Г. Уілер, який ретельно проаналізував філософсько-світоглядні основи гештальт-теорії та обґрунтував міжособистісну природу людини, стверджував, що самоусвідомлення — це «відчуття, що я існую і чимось відрізняюсь від оточуючого світу» [3, 140]. В гештальт-теорії далі проводиться думка, що життєве завдання кожної людини полягає в тому, щоб узгодити свій self, під яким розуміється креативне пристосування людини на межі контакту. Тобто, ідеї про самопізнання як внутрішню рефлексію, як не статичний стан, а динамічний процес, які у свій час були висунуті Г. Сковородою, частково отримали свій розвиток у такому напрямку, як гештальт-теорія. Цей напрямок, на відміну від художньо-поетичної репрезентації сутності самопізнання Г. Сковородою, має сформульовані шляхи його досягнення. Більшою частиною, це пов'язане з тим, що основною сферою застосування гештальт-напряку, перш за все, є психотерапевтична практика, яка спрямована на надання практичної психологічної допомоги. В гештальті стверджується, що «для виживання та покращення якості життя людині недостатньо тільки знати та висувати свої потреби, прагнення, бажання, страхи, мрії, які відносяться до «внутрішнього світу», якщо їх неможливо поєднати з «реальним світом» ресурсів, перешкод, а головне — інших людей, галуззю задоволення, або фрустрації цих бажань та потреб» [3, 139]. Ця ідея перегукується з ідеєю Г. Сковороди про мікрокосм та макрокосм. Однак, недостатньо тільки розуміти свій внутрішній світ, тому що доцільною є постійна діяльність «Я» людини, синтезування свого досвіду взаємодії з оточуючим світом. Можна зробити висновок, що погляди Г. Сковороди зробили суттєвий внесок у свідомість людей і надали поштовх для подальшого формулювання, уточнення та розвитку цих ідей, а також практичного їх застосування, що яскраво ілюструють ідеї гештальт-теорії.

Література

1. Гингер С. Гештальт: искусство контакта / Гингер С. — М. : Академический проект, 2010. — 191 с.
2. Сковорода Г. Повне зібрання творів. — Т. 1. — К. : Наукова думка, 1973. — 532 с.
3. Уиллер Г. Гештальттерапия постмодерна: за пределами индивидуализма / Уиллер Г. — М. : Смысл, 2011. — 464 с.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ ФІЛОСОФІЇ

<i>Алексєєнко А. П.</i> Ідея Бога та «живий» Бог у філософії Г. Сковороди	4
<i>Бабічев Є. Р.</i> Основні проблеми викладання політології в контексті гуманітаризації вищої освіти в Україні.	7
<i>Гаврилюк Ю. М.</i> Ідея боголюдини як геокультурного суб'єкта у філософії Г. Сковороди	10
<i>Голозубов О. В.</i> Містичний досвід Св. Франциска Ассізького та Г. С. Сковороди: підстави компаративного дослідження	14
<i>Дудко Д. М.</i> Г. С. Сковорода і архаїчні техніки екстазу	17
<i>Заветний С. О., Мудрік В. І.</i> Світогляд і філософія Г. С. Сковороди	22
<i>Львін В. В.</i> «Розум» чи «сердце»? Філософський вибір Г. Сковороди	23
<i>Кобелева Д. Л.</i> Музыкальное общение	33
<i>Колічева Т. В.</i> Розгляд вчення Г. Сковороди про самопізнання з позицій гештальт-теорії	34
<i>Лисюк О. О.</i> Про можливість культурного діалогу епох на основі творчості Г. С. Сковороди.	37
<i>Лінецький Л. М.</i> Концептуальне бачення Г. С. Сковородою національно-визвольного руху в Україні у другій половині XVIII століття.	40
<i>Маїталер А. А.</i> Мудрість як умова сучасної освіти: контент софійності Г. С. Сковороди.	43
<i>Моїсєєва Н. І., Омельченко Г. Ю.</i> Розуміння філософії щастя у творах Г. С. Сковороди	53
<i>Мокрецова Н. Я., Овчаренко В. М.</i> Екзистенціали творчості та праці у філософії Сковороди.	56
<i>Петрушов В. М.</i> Контамінаційність як характерна риса вихідних принципів філософування Г. Сковороди	59
<i>Пономарьов О. С.</i> Філософська спадщина Г. С. Сковороди і духовне відродження України	61

<i>Сухих Л. А., Толстенко С. Н.</i> Перевод Г. С. Сковороды произведения Плутарха «О спокойствии души» как попытка построения своей философии.	64
<i>Тараненко Л. І.</i> «Мудрування» як основа світогляду сучасної молоді	67
<i>Фірсова Л. В., Черних І. П.</i> Єдність пізнання і вільної дії як моральний заповіт Г. С. Сковороди	69
<i>Черемський М.</i> Природовідповідність навчання як необхідна умова професійної підготовки майбутніх інженерів	71
<i>Чернишов В. В.</i> Г. Сковорода й патристична думка християнського Сходу	73
<i>Шелковая Н. В.</i> Інші реальності	77
<i>Щербина Е. Б., Костанда М.</i> Синергетика як ефективний чинник в науково-дослідній роботі студентів	80

СЕКЦІЯ ФІЛОЛОГІЇ

<i>Александрович Т. З., Малинка М. М.</i> Морально-етичні християнські цінності як основа для збереження духовності суспільства у прозі Григорія Сковороди та в українському хронографі XVI ст.	84
<i>Каруник К. Д.</i> Кристалізація поглядів Ю. Шевельова на мову й стиль Г. Сковороди.	87
<i>Левченко Н. М.</i> Символ Христа в ієрархії біблійних символів Григорія Сковороди	90
<i>Лукьяненко Д. В.</i> Патріотична домінанта творчості Г. Сковороди й Р. Іваничука	95
<i>Манженко В. П.</i> Формування в адресатів ідеалу «внутрішньої людини» — основна мета листів Сковороди	98
<i>Пінчук Т. С.</i> Поетична трактовка образу Г. Сковороди в художній структурі творів Д. Павличка та Б. Олійника	102
<i>Рибка О. П.</i> Осмислення і трансформація концепту «світ ловив, але не спіймав»	105
<i>Толстов І. В.</i> Вплив філософії Г. С. Сковороди на світогляд Л. М. Толстого	110
<i>Трофименко Т. М.</i> Чи погано бути пройдисвітом? Апокриф мандрів Григорія Сковороди за Володимиром Єшкілевим	113
<i>Ушкалов Л. В.</i> «Повний» Сковорода, перекладений по-російському	116

КРАЄЗНАВСТВО

<i>Буханцова Н. В.</i> Популяризація насліддя Г. С. Сковороди музейними средствами (из опыта работы Белгородского государственного литературного музея)	126
<i>Климчук А. М.</i> Григорій Савич Сковорода на портретах	129
<i>Костова Т. М.</i> Птахи і флора України у вишивці	132
<i>Котляр О. Р.</i> Втілення ідей мистецтва Г. С. Сковороди у творчому житті слобожанського митця, академіка Віктора Гонтаріва	136
<i>Мархайчук Н. В., Марьонкіна В. Г.</i> Постаць Григорія Савича Сковороди в монументальній скульптурі Харківщини	141
<i>Мицай Н. І.</i> Здобутки і перспективи Національного літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди (відзначення 290-річчя з дня народження Григорія Сковороди).	145
<i>Москальова Н. П., Москальов Б. Г.</i> Витоки духовної цілісності: видатні випускники ХНТУСГ імені Петра Василенка	151
<i>Нещерет І. Н., Пересілкина Я. Г.</i> О 10-летии культурно-просветительской программы «Образы человеческого общения» Кафедры ЮНЕСКО «Философия человеческого общения» ХНТУСХ им. Петра Василенко и о новой экспозиции на Гидрологическом памятнике «Источник им. Григория Сковороды»	153
<i>Олендарь Н. Е.</i> Помещичий парк с. Пан-Ивановка (ныне Сковородиновка) Харьковской области как конструкция сакрального вида	155
<i>Троян А. Т.</i> Пам'ятник Сковороді Г. С.	159
Довідка про авторів	163

Наукове видання

**ВЕРТОГРАДАР
УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ**

*Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової конференції,
присвяченої всебічному осмисленню
постаті Г. С. Сковороди*

18 травня 2013 року